

והיינו, שבכל עת שנקרא אליו, ישמע אלינו, אף אם נחתם גזר הדין.

ותמהינן: והכתיב: "דרשו ה' בהמצאו", משמע שאינו מצוי בכל עת!

ומתריצין: לא קשיא. הא דמשמע שאינו מצוי בכל עת, היינו ביחיד [כלומר, ליחיד].

ואילו הא דמשמע שמצוי הוא בכל עת, היינו בציבור.

יחיד, אימת? מתי הוא הזמן שהקדוש ברוך הוא מצוי ליחיד?

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוח: אלו עשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכפורים⁽¹³⁰⁾.

שלחו ליה לאבוה דשמואל: יבמה שרקקה דם תחלוין, ולא תתייבם עוד, שנפסלה כבר על האחים. וטעמא, לפי שאי אפשר לדם בלא צחצוח רוק, ועל כרחך רקקה גם רוק, והויא רקיקה כשרה.

מיתיב: יכול יהא דם היוצא מפיו של הזב, ודם היוצא מפי האמה של זב, טמא, כרוקו וזובו וקריו ומימי רגליו, שהם מעינותיו של זב, וטמאים טומאה חמורה?

תלמוד לומר, דכתיב: "זובו טמא". משמע, דווקא זובו טמא, ואין דם היוצא מפיו ומפי האמה טמא אלא טהור!

ואם אתה אומר שאי אפשר לדם היוצא מפיו בלא צחצוחי רוק, אם כן, למה דם היוצא

מפי הזב טהור, הרי ודאי שיש שם גם רוק, ורוקו ודאי טמא!?

ומתריצין: לא קשיא. כאן, מה שאמרנו ביבמה שאי אפשר בלא צחצוחי רוק, היינו במוצאת, שמתאמצת להוציא רוק, שאז ודאי שיש צחצוחי רוק.

אבל כאן, בזב, מדובר בדם ששותת מפיו, ואז יתכן שיצא רק דם.

שנינו במשנתנו: הרש שנחלין וכו' חליצתה פסולה.

אמר רב יהודה אמר רב: זו, דברי משנתנו, קה-ב שחליצת קטן פסולה, ופוסלתה מיבום דברי רבי מאיר, שאמר לעיל [צ"ו ע"א], עשו חליצת בן תשע, כגט שניתן על ידי אח גדול ליבמה, שפוסלה על ידי כן על יתר האחים. כך חליצת בן תשע, אינה פוטרת מן החליצה, אלא פוסלתה על האחין מיבום.

אבל חכמים אומרים [שם]: אין חליצת קטן כלום, ואף אינה פוסלתה מיבום.

שנינו במשנתנו: קטנה שחלצה וכו' חליצתה פסולה.

אמר רב יהודה אמר רב: זו דברי רבי מאיר, שאומר שקטן וקטנה לא חולצין ולא מייבמין, ודורש כך מזה ש"ואם לא יחפוץ האישה כתוב בפרשה של חליצה, שמשמע שצריך היבם להיות דווקא גדול.

ומקשינן [ומקישים] אשה לאיש, שהרי אף

130. כתב בחכמת מנוח, דנרמז דבר זה מלשון "בהמצאו", דהיינו, ב' ה', ב' פעמים ה' מצאו.

גמ"ח, ותכבסי בבורית, שנכתב בלא ו', "ברית", דהיינו שתעסקי בתורה, עדיין נכתם עוונך לפני, מלשון כתם! מהרש"א.

ענין יבמה כתוב באותה פרשה: "ועלתה יבמתו השערה", ולמדים מזה שאף היבמה צריכה להיות גדולה.

אבל חכמים אומרים: דווקא "איש" כתיב בפרשה, שמשמע שצריך להיות גדול. אבל אשה, בין גדולה בין קטנה חליצתה כשרה.

מאן נינהו אותם חכמים? רבי יוסי היא.

דרבי חייא ורבי שמעון בר רבי הווי יתבי. פתח חד מינייהו ואמר: אף לאחר שנחרב בית המקדש, עדיין המתפלל צריך שיתן עיניו למטה, כלפי ארץ ישראל, משום ששכינה נשאה שם. שנאמר: "והיו עיני ולבי שם כל הימים".

וחד אמר: צריך שיתן עיניו למעלה, שנאמר: "נשא לבבנו אל כפים" (131).

אדהכי [בינתיים] אתא רבי ישמעאל ברבי יוסי לגביהו.

אמר לחו: במאי עסקיתו [במה אתם עוסקים]?

אמרו ליה: בענין תפלה.

אמר לחו, כך אמר אבא [רבי יוסי]: המתפלל צריך שיתן עיניו למטה, כפי שכתוב: "והיו עיני ולבי שם כל הימים", ואילו את לבו, יתן

[יכוון] למעלה, כדכתיב: "נשא לבבנו אל כפים", כדי שיתקיימו שני מקראות הללו כאחד (132).

אדהכי [בינתיים] אתא רבי למתיבתא, לבית המדרש, והיה צריך כך אחד לילך למקומו.

אינהו, רבי חייא ורבי שמעון, דהווי קלילי, שלא היו בעלי בשר, הלכו ויתיבו מיד בדוכתייהו.

רבי ישמעאל ברבי יוסי, שהיה בעל בשר, אגב יוקריה [מחמת כובדו] לא היה יכול לילך במהרה (133), והוה מפסע ואזיל למקומו באיטיות כשהכל היו כבר במקומותיהם.

אמר ליה אבדן שהיה תלמידו של רבי, לרבי ישמעאל: מי הוא זה שמפסע על ראשי עם קדוש? [שכאשר אדם הולך וכולם ישובים, נראה כאילו מפסע על ראשיהם].

אמר ליה: אני ישמעאל ברבי יוסי, שבאתי ללמוד תורה מרבי.

אמר ליה אבדן: וכי אתה שמפסע על ראשי עם קודש, ומתגאה ומקל בכבודן של היושבים, הגון ללמוד תורה מרבי הידוע בענוותנותו?

אמר ליה רבי ישמעאל: וכי משה היה הגון ללמוד תורה מפני הגבורה? והרי אף הוא

יכוין עיניו למטה, כי לא סילק ממש שכינתו משם, כי דעתו לבוא עוד שם בבית המקדש בבנינו.

133. כך ביאר רש"י. והיעב"ץ כתב, דאגב יוקריה היה צר לו המקום, והלך לבקש לו מקום פנוי שיוכל לשבת שם בריוח.

131. והיינו דווקא לאחר חורבן ביהמ"ק, דס"ל שלאחר חורבן סילק הקב"ה שכינתו לשמים. אבל קודם לכן, לכו"ע עיניו למטה, כדכתיב במקראות. עיי' במהרש"א.

132. והיינו, שבאמת הקב"ה סילק את עיקר שכינתו לשמים, ולכן יכוין ליבו לשמים. ומ"מ

עשה דברים הנראים כמתגאה על הציבור, כדכתיב "וישב משה לשפוט וגו' ויעמד העם על משה מן הבוקר וגו'"! אלא, שלפי הענין יש היתר לעשות דבר הנראה כמשתרר.

אמר ליה אבדן: וכי כמשה אתה? והרי משה היו צריכין לו כל ישראל, מה שאין כן אתה!

אמר ליה רבי ישמעאל: וכי רבך אלהים הוא שהכל צריכין לו? (134)

אמר רב יוסף: שקליה רבי למטרפסיה [קיבל רבי גמולו על ששמע בזיונו של רבי ישמעאל ולא מיחה], דקאמר ליה רבי ישמעאל "רבך", ולא קאמר "רבי" (135).

אדהכי אתיא יבמה לקמיה דרבי. אמר ליה רבי לאבדן: פוק בדקה [צא ובדוק] אם הביאה שתי שערות.

לבתר דנפק אבדן לבדקה, אמר ליה רבי ישמעאל לרבי: כך אמר אבא: "איש" כתוב בפרשה, ולכן צריך שיהא היבם גדול. אבל אשה אין כתוב בפרשה, ולכן החליצה כשרה בין אם היבמה גדולה, ובין אם היא קטנה.

אמר ליה רבי לאבדן: תא [בוא]! לא צריכת לבדקה! כי כבר חורה זקן, דהיינו רבי יוסי, שאין היבמה צריכה להיות גדולה.

רואים מכאן, שהשיטה שיבמה חולצת בין גדולה ובין קטנה שיטת רבי יוסי היא.

כשחזר אבדן, הוה קמפסע אבדן ואתי לתוך בית המדרש.

אמר ליה רבי ישמעאל ברבי יוסי: מי שצריך לו עם קדוש אכן יפסע על ראשי עם קדוש (136).

אבל מי שאין צריך לו עם קדוש, כלומר, אתה, אבדן, היאך יפסע על ראשי עם קדוש?

אמר ליה רבי לאבדן: קום בדוכתיך [עמוד במקומך]! ואל תכנס אל תוך בית המדרש.

תאנא: באותה שעה נצטרע אבדן, על שדיבר לשון הרע, שעונשו בנגעים, וטבעו שני בניו, ומאנו שתי כלותיו [כדאיחא להלן בדף קח א. עיי"ש].

אמר רב נחמן בר יצחק: בריך רחמנא דכספיה [שבוישו] לאבדן בהאי עלמא [בעולם הזה].

אמר רב אמי, מדבריו של ברבי רבי יוסי. "ברבי" לשון אדם גדול הוא [נלמוד, שקטנה חולצת אף בגיל פעוטות, דהיינו בת שש או בת שבע. דתנן במסכת גיטין [דף נ"ט], הפעוטות מקחן מקח וממכרן ממכר במטלטלין, ולכן לענין חליצה, הואיל ולא כתיב מיעוט לקטנה, כשרה משהגיעה לפרק הזה, שיודעת מעט להבחין.

134. כך ביאר המהרש"א את חילופי הדברים ביניהם.

135. והיינו כדלעיל, שאינו צריך לו בכל דבר. וכך אירע שהוצרך רבי לרבי ישמעאל על ידי היבמה שבאה לפניו, וכדלהלן. מהרש"א.

136. הקשו התוס', הא אמרינן במס' סנהדרין [ז' ע"ב]: אזהרה לדיין שלא יפסע על ראשי עם קדוש, וכתבו דהיינו היכא שלא יצא לצורך עם קדוש. א"נ, אפילו יצא לצורך, יש לו לקצר דרכו כל מה שיכול. עיי"ש. וע"ע בהגהות הגר"א וברש"ש.

קא משמע לן מה שאמר רב נחמן שאין הלכה כאותו הזוג, שאף בדיעבד צריך דווקא שלשה. שהרי משנתינו נקטה לשון דיעבד: "חלצה בשנים", ובכל זאת אין הלכה כאותו הזוג.

ואי אשמועינן אין הלכה כאותו הזוג, אלא כתנא קמא, הוה אמינא שזה שמספיק שלשה, היינו בדיעבד, שהרי נקטה המשנה לשון דיעבד. אבל לכתחילה ליבעי חמשה, כשיטת רבי יהודה בריש פירקין!

לכן צריכא גם מה שאמר רב נחמן שחליצה בשלשה, להשמיענו שאף לכתחילה מספיק שלשה.

שנינו במשנתנו: מעשה שחלצו וכו' בינו לבינה בבית האסורים וכו'.

ותמהינן: כשחלץ בינו לבינה מי ידענא? מנין אנו יודעים שאכן חלץ לה?

אמר רב יהודה אמר שמואל: אמנם חלץ לה בינו לבינה, ולא בפני אף אדם. אבל, ועדים היו רואין אותו מבחוץ⁽¹³⁷⁾.

איבעיא להו: היאך היה מעשה, האם שחלצו

רבא אמר: אין חליצתה חליצה עד שתגיע לעונת נדרים⁽¹³⁷⁾, דהיינו, שנה אחת קודם לזמן שתי שערות. כדתנן במסכת נדה [מה ב], בת אחת עשרה שנה ויום אחד נדריה נבדקים. ובשנה זו אם יודעת לשם מי נדרה והקדישה דבריה קיימין.

והלכתא: אינה חולצת עד שתביא שתי שערות.

שנינו במשנתנו: חלצה בשנים וכו' רבי שמעון ורבי יוחנן הסנדלר מכשירין.

אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן: אין הלכה כאותו הזוג [רבי שמעון ורבי יוחנן], אלא כתנא קמא, שפוסל חליצה בשנים.

ותמהינן: והא כבר אמר רב נחמן דבר זה הדיא זימנא!

דאמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן [לעיל בדף קא ב]: חליצה בשלשה!

ומבארין: צריכי שתי הפעמים שאמר רב נחמן. דאי איתמר הך קמייתא, שחליצה בשלשה, הוה אמינא שהני מילי לכתחילה, אבל בדיעבד אפילו תרי גם כן כשרים לחליצה.

דבר שבערוה פחות משנים. ולכן, אם לא חלצה בפני עדים, אף ששניהם מודים שחלצה, אין זה כלום.

וכתב הגרעק"א בתשובותיו [קכ"ה], דמספקא להו אם חליצה הוי בכלל "דבר שבערוה", ולכן מסיק הגרעק"א שבכל חליצה ראוי ליחיד שיהיו נוכחים בה גם שני עדים לקיומה, מלבד הדיינים. כיון שאין הדיינים יכולים להיות עדי הקיום של החליצה בהיותם יושבים בדין, והרי אין עדות אלא בעמידה!

137. עיי' בנמו"י שכתב דאיכא תרי גווני עונת נדרים. בשנת י"ב עצמה נדריה נבדקין, ומגיל י"ב שנה ויום אחד נדריה קיימין. אבל על כרחך דהך דהכא היינו בשנת י"ב עצמה.

138. כתב הרשב"א, דה"ט דבעינן עדים, ואין היבם נאמן לומר שחלץ לה אף שבידו לחלוץ, כדרך שהבעל שאמר גירשתי את אשתי, אינו נאמן להתירה.

והנמו"י והריטב"א כתבו, דה"ט, משום דאין

בינו לבנינה אבראי [בחזוץ], ובא מעשה לפני רבי עקיבא שהיה בבית האסורין⁽¹³⁹⁾,

או דלמא, מעשה היה שחלצו בינו לבנינה בבית האסורין?

אמר רב יהודה אמר רב: בבית האסורין היה אותו מעשה, ולפני רבי עקיבא שהיה בבית האסורים בא מעשה⁽¹⁴⁰⁾.

קו-א תנו רבנן: חליצה מוטעת כשרה.

אי זו היא חליצה מוטעת?

אמר ריש לקיש: כל שאומרים לו ליבם: חלוץ ליבמתך ובכך אתה כונסה. והרי מטעים אותו בכך, שהרי על ידי החליצה נאסרת עליו ליבום.

אמר ליה רבי יוחנן לריש לקיש, אני שונה כך: בין שנתכוון הוא [היבם] לחליצה, ולא נתכוונה היא [היבמה] לחליצה, בין שנתכוונה היא לחליצה, ולא נתכוון הוא לחליצה פסולת⁽¹⁴¹⁾, עד שיתכוונו שניהם כאחד לשם חליצה⁽¹⁴²⁾, שרק אז חליצתה כשרה.

ואת אמרת שבחליצה מוטעת, שלא רק

139. הקשו התוס', איך אפשר לומר כך, הרי במתניתין תנן: "שחלץ בינו לבנינה בבית האסורים ובא מעשה לפני ר"ע וכו'", הרי מוכח שהמעשה היה בבית האסורים!
ותירצו, שבהרבה ספרים הגירסא "בא מעשה" בלא וי"ו, וקאי "בבית האסורים" גם על רבי עקיבא.

140. עיי' בירושלמי היאך שאלוהו את השאלה כשהיה בתוך בית האסורים בדרך רמז. ועיי' ביעב"ץ.

141. יש מן הראשונים שכתבו דדין כונה מדאורייתא הוא, וכתב הבית מאיר [סי' קס"ט] דהלכה למשה מסיני היא. אבל בשער המלך [הל' אישות פ"ו ה"ב] כתב בדעת הרמב"ם, שמדרבנן היא. אבל מדאו', אפילו חלץ לה על מנת לכונסה חליצתה כשרה.

142. כתב הסמ"ג, שצריך שיתכוונו שתהא ניתרת לזר בחליצה זו. וכ"כ הרמב"ן, שיתכוון

וכתב הגר"ש בשערי יושר [שער ז' פ"ה], דאף שבכל מקום שצריך עדים לקיום הדבר, כגון בקידושין וגיטין, אין מועיל אם העדים עומדים בחזוץ ואין נראים לבעלי המעשה, כיון שצריך שיתכוונו לעדים, מכל מקום יש לחלק בין גיטין וקידושין לחליצה, דחליצה שאני, שהרי אין היבם והיבמה מתירים אותה לשוק, אלא רק צריך שיתכוונו לשם היתר, ומכח מעשה החליצה שעשו מפקיעה התורה את איסורה של היבמה לשוק, ולכן אין צריך שיתכוונו לעדים הרואים אותם. מה שאין כן בגיטין וקידושין, ששם הבעל הוא המקדש והמגרש, ואם אינו יודע מקיומם של העדים, הרי אינו מקדש ומגרש!

ועיי' בהגר"ח [פרק ד' מהל' יבום הל' י"ד] שכתב את החילוק הזה, שאין החולץ מתיר אותה, אלא רק עושה את מעשה החליצה, וההיתר הוא מאליו. ובכך ביאר הגר"ח את שיטת הרמב"ם הסובר שלא צריכים כלל עדי קיום בחליצה, לפי שלא הוצרכו עדי קיום אלא במקום שהמקדש או המגרש הם הפועלים את הקידושין והגירושוין, ולא בחליצה, שההיתר הוא תוצאה בלבד מהחליצה.